

Volume 9, Issue 4, July 2022, p. 164-174

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3180>

ArticleHistory:

Received

18/04/2021

Accept

14/07/2022

***Available
online***

15/07/2022

EXAMINATION OF THE ELEMENTS THAT LEAD TO VOCATIONAL EXHAUSTION AND OCCUPATIONAL EXHAUSTION IN PROGRAMMING: A COLLECTION STUDY

**ÖĞRETMENLERDE MESLEKİ TÜKENMİŞLİK VE MESLEKİ
TÜKENMİŞLİĞE YOL AÇAN UNSURLARIN İNCELENMESİ: BİR
DERLEME ÇALIŞMASI**

Emirhan Özgür AYKUT¹

Abstract

Teaching is an area with individual and social responsibility, especially to address the learning needs of students, beyond being a profession. The fulfillment of these responsibilities and tasks expected of teachers depends on the happiness and professional satisfaction of teachers. In this context, the occupational exhaustion of teachers is an undesirable condition. The determination of factors that lead to occupational exhaustion and the elimination of these immortality in teachers requires a holistic approach beyond individual effort. This study, intended to examine the factors that lead to vocational exhaustion and occupational exhaustion in teachers, was carried out by the qualitative research method document analysis technique. The data collection resources of the research are studies conducted in the framework of the professional exhaustion of teachers, aimed and verifying examples of the accessible study universe. The data obtained from the studies was analyzed by the document review technique. The factors that lead to vocational exhaustion in teachers are evaluated under two topics as personal factors and organizational factors. In the title of personal factors, gender, vocational seniority, marital status, education levels of teachers and teachers' branches have led to occupational exhaustion, while organizational factors have been found to be the attitude of the school administration, number of students in classrooms and pay factors leading to occupational exhaustion in teachers.

Keywords: Burnout, occupational exhaustion, professional exhaustion in teachers.

Özet

Öğretmenlik, bir meslek olmasının ötesinde, öğrencilerin öğrenme gereksinimlerini gidermek başta olmak üzere bireysel ve toplumsal sorumlulukları olan bir alandır. Öğretmenlerin üzerlerinde taşıdıkları bu sorumlulukların ve kendilerinden beklenen görevlerin yerine getirilmesi, öğretmenlerin mutlulukları ve mesleki tatminlerine bağlıdır. Bu bağlamda öğretmenlerde görülecek mesleki tükenmişlik arzu edilmeyen bir durumdur. Öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, e.ozguraykut@hotmail.com, 0000-0002-3947-8920

yol açan unsurların tespit edilmesi ve bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmaya çalışılması bireysel çabanın ötesinde bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve mesleki tükenmişliğe yol açan unsurların incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemi doküman analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama kaynakları, ulaşılabilir çalışma evreni ile amaçlı ve doğrulayıcı örnekleme; öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri konusu çerçevesinde yürütülmüş alanyazın çalışmalarıdır. Çalışmalardan elde edilen veriler doküman inceleme tekniği ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açan unsurlar; kişisel faktörler ve örgütsel faktörler olarak iki başlık altında değerlendirilmiştir. Kişisel faktörler başlığında; cinsiyet, mesleki kıdem, medeni durum, öğretmenlerin eğitim düzeyleri ve öğretmenlerin branşları mesleki tükenmişliğe yol açarken, örgütsel faktörler başlığı altında; okul idaresinin tutumu, sınıf öğrenci sayısı ve ücret unsurlarının öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, mesleki tükenmişlik, öğretmenlerde mesleki tükenmişlik.

GİRİŞ

Herkes mutlu olmak ister ve haz peşinde koşar (Aristoteles, 2009). İnsanoğlu, yaşamını şekillendirirken kararlarını “mutluluk” üzerinden alır. Bu sebeple, nasıl bir yaşam sürdürüldüğünün temel göstergeleri; nelerin sevildiği, nelerden hoşlanıldığı, nelerin yapılmasından zevk alındığıdır (Avcan ve Çilingir, 2019). Yaşam, kişiye tercihler sunar ve haz tercihte bulunulacak seçenekler arasındadır. Haz ve mutluluk, insanların tercih eğilimlerinin ilk sıralarında yer alır (Cüceloğlu, 1997). İnsanların mutluluk inançları; kendilerini mutlu edeceğini düşündükleri tercihleri pek çok faktöre bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Temelde hedef mutlu olmak iken mutluluk sağlayacağına inanılan olay, durum, nesne ve kişi gibi değişkenler farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar, dini inanç, sosyo kültürel yapı, coğrafya ve hatta cinsiyet gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (Uplifers, 2016). Bununla birlikte, modern dünyada insanların ihtiyaç ve istekleri günden güne artmaktadır (Kazu ve Yıldırım, 2021). İstek ve beklentilerin karşılanamaması, buna bağlı olarak ortaya çıkan yıpranma, “tükenmişlik” olarak tanımlanabilir.

Alanyazın çalışmalarında farklı tanımlamalarına rastlanmakla birlikte kavrama ilişkin genel kabul gören tanımlamada Maslach ve Jackson tükenmişliği; “bireyin işinden dolayı yoğun duygusal isteklere maruz kalması ve devamlı olarak diğer bireylere karşı olumsuz davranışlar sergilemesi” şeklinde tanımlamaktadırlar (1981; akt. Ardıç ve Polatçı, 2008). Benzer bir başka tanımlama da ise VanYperen, tükenmişliği, “iş hayatında görülen kronik stres sonucunda ortaya çıkan tükenme” şeklinde tanımlamaktadır (2003; akt. Kazu ve Yıldırım, 2021). Günümüz çalışma dünyasında, çalışma saati bireylerin sosyal yaşamları kadar uzun süreleri kapsamaktadır. Nitekim Akkoç ve Tunç (2015) araştırmalarında, yaşantımızın büyük bölümünün iş hayatında geçtiğini aktarmaktadırlar.

Uzun süreli çalışma koşulları ve yerine getirilmesi gereken sorumlulukların güçlüğüne bağlı olarak farklı düzeylerde mesleki tükenmişlik ortaya çıkabilecektir. Özellikle “öğretmenlik” gibi kritik öneme ve güçlüğe sahip mesleklerde özellikle yoğun bir iletişim de gerektiriyor olmasına bağlı olarak daha fazla mesleki tükenmişlik görülmektedir (Avcı ve Seferoğlu, 2011; Izgar, 2000). Bireylerin yaşayacakları tükenmişlik duygusu sosyal ve mesleki yaşamı olumsuz etkileyebilecektir. Bu durum bireylerin sosyal yaşamlarında ilişkilerinin bozulmasına, mesleki yaşam alanı içerisinde de ilişkilerin bozulması ile birlikte, iş yaşamında performansın düşmesine, zamanla da örgütten uzaklaşmaya neden olabilmektedir (Deniz Kan, 2008).

Mesleki tükenmişliğe yol açan fazlaca neden söz konusu olabilmektedir. Sürgevil Dalkılıç (2014), mesleki tükenmişliğe neden olabilecek faktörleri kişisel ve örgütsel faktörler olmak üzere iki başlıkta değerlendirmektedir. İç faktörleri, demografik özellikler, empati becerisi, işkoliklik, bireysel ihtiyaç ve beklentiler şeklinde sıralamakta iken, mesleki

tükenmişliğe neden olabilecek çevresel (örgütsel) faktörleri, iş yükü, işin niteliği, çalışma saatleri, aidiyet duygusu, yönetici ile ilişkiler şeklinde sıralamaktadır. Işıkhan (2017) ise mesleki tükenmişliğe yol açabilecek unsurların, çalışanın kendisinden kaynaklanabileceği gibi kişinin kendisinin dışında gerçekleşen bazı olay ve durumlardan da kaynaklanabileceğine dikkat çekmektedir.

Öğretmenlerde tükenmişliğe yol açan unsurlardan bazıları, öğretmenin kendisinden, bazıları ise sosyal çevre, ekonomik nedenler ve çalışma saatleri gibi dış faktörlerden kaynaklı olabilir (Kayabaşı, 2008). Öğretmenlik mesleği temelde, alan bilgisinin yanında mesleki bilgi ve beceri gerektirir. Bununla birlikte arzu edilen performansın sergilenmesiyle belirlenen hedeflere ulaşılması, öğretmenlerin çaba ve özveri sergilemeleri, hoşgörü ve mesleki tutku duygusu taşımaları ile öğretmenlerin kendilerini yenilemelerini ve geliştirmelerini gerektirir. Tüm bunların yanında süreç içerisinde öğretmenleri geriye düşüren öğretmenlik mesleğine duyulan sevgi ve bağlılıktan uzaklaştıran unsurlarla karşı karşıya kalılabilmektedir. Bu durumlar öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açacaktır (Yılmaz & Aslan, 2018).

Öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açabileceği varsayılan unsurların tespitine dönük araştırma bulgularının incelenmesi, bu unsurların genel bir çerçevede değerlendirilmesi, alınacak önlemler ve daha sonra yürütülecek araştırmalar için bir bakış açısı oluşturması umulan bu çalışma sıralanan katkı ve yansımaları itibarıyla eğitim sistemi ve toplumsal gelecek açısından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; “öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve mesleki tükenmişliğe yol açan unsurların incelenmesi” konusunda yürütülecek olması nedeniyle yöntem olarak doküman analizi tekniği benimsenmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013, akt. Kırıl, 2020). Bu çerçevede, öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerini konu edinen Türkçe alanyazın çalışmalarından erişilebilir olanlar doküman analizi tekniği ile değerlendirilmiştir.

Marriem'e göre doküman, konunun anlaşılmasına, bulguların tespit edilmesine, konuya ilişkin anlayış geliştirilmesine ve araştırma problemi ile ortaya konan varsayımlara cevap bulunmasına hizmet etmektedir (1988, akt. Kırıl, 2020). Ulaşılan dokümanlarda analizi gerçekleştirilecek veriler, sayısal nitelikte olabileceği gibi rapor ve metinler biçiminde de olabilir. Bu çeşitlilik araştırmacıya, istatistiksel sonuçlara göre veya model ya da temalara bağlı olarak yorumlama olanağı sunar (Creswell, 2017).

Veri Kaynakları

Genel evren bir araştırmacının çalışma yapamayacağı kadar büyüktür ve küçük kesitlere gerek doğar (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve mesleki tükenmişliğe yol açan unsurların incelendiği araştırmanın veri toplama kaynakları, ulaşılabilir çalışma evreni ile amaçlı ve doğrulayıcı örnekleme; öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri konusu çerçevesinde yürütülmüş araştırmalardır.

Verilerin Toplanması

İçerisinde niteliksel ve niceliksel veriler barındıran dokümanlar, ikincil veri kaynaklarıdır (Karasar, 2020). Bu çalışmada veriler, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve mesleki tükenmişliğe yol açan unsurlara ilişkin bulgu ve sonuçların yer aldığı çalışmalar, dijital platformlardan (Google Scholar, Dergipark, Ulusal Tez Merkezi, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) taranarak erişime açık olanlardan toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi doküman inceleme tekniği ile yapılmıştır. Elde edilen verilerin yorumlayıcısı olarak araştırmacı, ortaya koyacağı yorumlardan ötürü aynı zamanda veri toplama aracı olarak değerlendirilmektedir (Corbin ve Strauss, 2008; Akt. Çelik vd. 2020). Creswell'e (2017) göre doküman analizi incelemesinde araştırmacının rolü veri

toplama konusunda tartışma doğurmaktadır. Nitel verilerin analizinde araştırmacıların yorumlara yer vermelerinin olumlu ya da olumsuz sonuçları olabileceği değerlendirilmektedir.

BULGULAR

Alanyazın araştırmalarında öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açan unsurların farklı başlıklarda ele alındığı, öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler bağlamında incelendiği görülmektedir. Yürütülen çalışmaların büyük bölümünde tükenmişlik; cinsiyet, mesleki kıdem, branş, medeni durum, öğretmenleri eğitim durumu, branş, okul idarelerinin tutumları, sınıf öğrenci sayıları ve öğretmenlerin aldıkları ücret gibi değişkenler bağlamında ele alındığı görülmektedir (Şencan, 2019; Yılmaz, Yazıcı ve Yazıcı, 2014; Cemaloğlu ve Erdemoğlu Şahin, 2007; Seferoğlu, Yıldız ve Avcı Yücel, 2014).

Yapılan alanyazın dokümanlarının analiziyle ulaşılan bulgular, kişisel faktörler ve örgütsel faktörler başlıklarında değerlendirilmiştir.

Kişisel Faktörlere İlişkin Bulgular

Mesleki tükenmişliğe etki edebileceği varsayılan ve kişisel faktör kabul edilen cinsiyet, mesleki kıdem, medeni durum, eğitim düzeyi, branş, idareci tutumları, ücret değişkenlerine ilişkin bulgular ayrı başlıklar halinde aktarılmıştır. Ana unsuru duygu ve değişkeni insan olan mesleki tükenmişlik ve kişisel faktörlere bağlı olarak; öğretmenlerde tükenmişlik ile kişisel özelliklerin bağlantısı belirsizlikler içerebilecek ve bulgularda tutarsızlıklar görülebilecektir (Öztürk, 2021).

Cinsiyet Değişkenine Bağlı Bulgular

Öğretmenlerin cinsiyetlerine bağlı olarak mesleki tükenmişlik düzeyine ilişkin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığını, mesleki tükenmişlik düzeylerinin öğretmenlerin erkek ya da kadın olmaları ile etkilenmediğini ortaya koyan alanyazın araştırmaları bulunmaktadır (Şencan, 2019; Cemaloğlu ve Erdemoğlu Şahin, 2007; Uğur, 2015; Bıçak, 2021; Öztürk ve Erdem, 2020; Dalgın, 2021; Aydın, 2020; Akay, 2020; Öztürk, 2019; Cinay, 2015; Tunaboşlu, 2015; Yıldırım, 2016).

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaştığı; erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere oranla daha yüksek düzeyde duyarsızlaşma ve duygusal tükenme yaşadıklarını, erkek öğretmenlerin algıladıkları kişisel başarı puanlarının kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu, bu durumun erkek öğretmenlerde kişisel başarı düzeyinin kadınlara oranla daha düşük olmasına neden olduğunu sonucuna ulaşılmış alanyazın araştırmaları mevcuttur (Seferoğlu, Yıldız ve Avcı Yücel, 2014; Yavuz ve Yıkılmış, 2021; Çiftçi, 2015).

Cinsiyete bağlı olarak görülen mesleki tükenmişlik düzeylerindeki farklılaşmaların erkekler lehinde olduğunu sonucunu ortaya koyan araştırmalarda görülmektedir. Yazarlar araştırmalarında, kadınların, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı boyutlarında ve genel tükenmişlik düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmışlardır (Çetinkaya, Gülçatı ve Çiftçi, 2019; Çekiç, 2021; Yılmaz, Yazıcı ve Yazıcı, 2014; Acar, 2021; İnceağaç, 2020; Özcan, 2019; Ergül, 2020; Akman, 2019).

Mesleki Kıdem Değişkenine Bağlı Bulgular

Yürütülen alanyazın araştırmalarında mesleki kıdem değişkeninin öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyinde anlamlı farklılaşmalara neden olduğu; mesleki kıdemi az olan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bıçak, 2021; Dönmez, 2018; Kuzu ve Yıldırım, 2021; Otacioğlu, 2008). Mesleki kıdem değişkeninin öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini etkilediği, bu paralelde mesleki kıdemi fazla olan öğretmenlerde mesleki tükenmişliğin daha fazla görüldüğü sonucuna yer veren araştırmalar da mevcuttur (Akman, 2019; Yavuz ve Yıkılmış, 2021; Çekiç, 2021; İnceağaç, 2020; Şencan, 2019; Akten, 2007; Çimen, 2007).

Buna karşın, öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin mesleki tükenmişlik düzeyini etkilemediği ve anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı sonucunu ortaya koyan araştırmalarda bulunmaktadır (Çetinkaya, Gülçatı ve Çiftiçi, 2019; Öztürk, 2021; Öztürk, 2019; Yoğun Erçen, 2007; Öztürk ve Erdem, 2020).

Medeni duruma bağlı bulgular

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini inceleme konusu yapan ve öğretmenlerin medeni durumlarının mesleki tükenmişliğe etkisini ortaya koymayı amaçlayan araştırmalarda bekar öğretmenlerin evli öğretmenlere oranla daha fazla mesleki tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Atlı, 2019; Çolakoğlu, 2014; Polatçı, 2007; Yılmaz Toplu, 2012; Aslan, 2009; Çil, 2016).

Öte yanda bu sonuçtan farklı biçimde öğretmenlerin medeni durumlarının mesleki tükenmişlik düzeylerini anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı sonucu elde edilmiş çalışmalarda yer almaktadır (Öztürk, 2019; Otacıoğlu, 2008; Şencan, 2019; Tunaboşlu, 2015; Yıldırım, 2016; Dönmez, 2018; Kale, 2007; Oruç, 2007; Akten, 2007; Karakuş, 2008).

Öğretmenlerin eğitim durumlarına bağlı bulgular

Yürütülen araştırmalarda öğretmenlerin eğitim durumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerinin ilişkili olduğu bulguları yer almaktadır. Bulgular, öğretmenlerin eğitim durumlarına ile tükenmişlik düzeyleri arasında duygusal tükenme, duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu sonucunu ortaya koymakta iken kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı farklılaşma görülmemektedir (Şencan, 2019; Dönmez, 2018; Erdemoğlu Şahin, 2007; Karaman, 2009).

Öğretmenlerin sahip oldukları eğitim düzeyleri ile mesleki tükenmişlik arasındaki farklılaşma düzeyine ilişkin bulgular arasındaki başka bir sonuç ise eğitim durumu değişkeni ile tükenmişlik arasında anlamlı sayılabilecek düzeyde farklılaşma olmadığı yönündedir (Yıldırım, 2016; Kale, 2007; Babaoğlu, 2006; Özipek, 2006; Çatır, 2014).

Öğretmenlerin branşlarına bağlı bulgular

Öğretmenlik görevi üstlenen tüm çalışanlar okuttukları ders itibari ile lisans eğitimi almış olmayabilmektedirler. Bazı nedenlere bağlı olarak alan değişikliği yapılması ya da farklı branşlarda ders okutulması söz konusu olabilmektedir. Bu çerçevede alan mezunu olmayan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış olan araştırmalar bulunmaktadır (Yavuz ve Yıkılmış, 2021; Aksoy, 2007).

Örgütsel Faktörlere İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik unsurlarının inceleme konusu yapıldığı araştırmalarda genel olarak kişisel ve örgütsel unsurlara odaklanılmıştır. Ancak örgütsel unsurlara bağlı olarak elde edilen sonuçların kişisel faktörlere bağlı olarak görülen mesleki tükenmişlik bulguları kadar tutarlı değildir (Öztürk, 2021). Bununla birlikte örgütsel faktörler, mesleki tükenmişlik üzerinde kişisel faktörlerden çok daha etkilidir (Dalkılıç, 2014).

İdarecilerin tavrına bağlı bulgular

Mesleki tükenmişliğe neden olabilecek kişisel faktörlerin yanında örgütsel faktörlerde bulunabilmektedir. Öğretmenlik mesleği adanmışlık ve aidiyet duygusu gerektiren bir meslektir ve mesleki başarı bu duygularla birlikte açığa çıkmaktadır. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik nedenlerini inceleyen araştırmalarda, tükenmişliğin okul idaresinin tutum ve tavırları ile olan ilişkisine dönük veriler toplanmış ve analizler yapılmıştır. Görülmektedir ki alanyazın araştırmalarında okul idarelerinden bekledikleri tutum ve davranışı göremeyen ve desteklenmediklerine inanan öğretmenleri mesleki tükenmişlik düzeyleri yüksektir (Aydemir, Diken, Yıkılmış, Aksoy ve Özokçu, 2015; Işıkhani, 2017; Yavuz ve Yıkılmış, 2021).

Öğrenci sayısına bağlı bulgular

Öğretmenlik mesleği özünde öğrencilerle ilgilenmeyi ve onların öğrenme gereksinimlerini karşılamayı gerektirir. Öğretmenin bu anlamda mesleğinin gereklerini yerine getirebilmesi, her öğrenciye gerektiği ölçüde zaman ayırabilmesi önemli bir unsurdur. Öğretmenlerin okuttukları ders ve sınıf itibari ile ilgilenmek zorunda oldukları sınıf mevcutları ile öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki farklılaşmayı incelemeyi hedeflemiş alanyazın araştırmaları mevcuttur. Bu araştırmaların bir kısmı öğrenci sayıları ile mesleki tükenmişlik arasında anlamlı sayılabilecek düzeyde bir farklılaşma bulunmadığı sonucunu ortaya koymaktadır (Şencan, 2019; Çimen, 2007; Aslan, 2009; Çolakoğlu, 2014; Acun, 2010; Yılmaz, 2007; Yarış, 2016).

Bu sonuçtan farklı olarak; öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin öğrenci sayısına bağlı olarak farklılaşmadığı araştırma ve çalışmaların da olduğu bulgular arasındadır (Dönmez, 2018; Gündüz, 2004; Cihan, 2011; Erdemoğlu Şahin, 2007; Tunaboylu, 2015; Çil, 2016).

Alınan ücrete bağlı bulgular

Öğretmenlik mesleği bir ölçüde mesleki adanmışlık gerektirdiği gibi bir yanı sıra da insanların geçimlerini sağladıkları bir meslektir. Dolayısı ile her çalışan gibi öğretmenlerde hak ettiklerine inandıkları miktarda ücret almayı ummaktadırlar. Araştırmalara inceleme konusu yapılan bir husus ta öğretmenlerin aldıkları ücrete ilişkin görüşlerinin mesleki tükenmişlik ilişkisidir. Araştırmalarda, aldıkları ücretin yeterli olduğuna inanan öğretmenlere oranla ücretin yetersiz olduğunu düşünen öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri daha fazladır (Yavuz ve Yıkılmış, 2021).

Aksi sonuçların ulaşıldığı araştırmalarda bulunmaktadır. Bu çerçevede elde edilen bulgular, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin öğretmenlerin aldıkları ücret ile ilişkili değildir (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001; Aksoy, 2007; Yavuz ve Yıkılmış, 2021).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yürütülen araştırmaların evren ve örnekleme, kullanılan ölçek, katılımcı cevapları gibi unsurlar araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bu bağlamda araştırma sonuçları varsayımlarına bağlı olarak kendi evrenine genellenebilir (Balci, 2006). Çalışma kapsamında; öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe yol açan unsurlar ve mesleki tükenmişliğin sonuçlarına ilişkin yürütülen araştırmalar incelenmiştir. Söz konusu bir birey olarak öğretmenlerin tükenmişlik duygularının belirlenmeye çalışıldığı araştırmalarda, farklılaşmaya neden olduğu varsayılan değişkenler ele alınmıştır. İncelenen araştırma sonuçlarında öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine etki eden çokça faktör olduğu görülmektedir. Öğretmenlerde mesleki tükenmişliği yol açan faktörler genel olarak kişisel faktörler ve örgütsel faktörler başlıklarında toplanmaktadır.

Kişisel faktör başlığı altında ağırlıklı olarak öğretmenlerin, cinsiyet, mesleki kıdem, medeni durum, eğitim düzeyleri, branş ve öğrenci sayısı değişkenlerinin farklılaşmaya neden olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Yürütülen araştırmaların bir kısmında bu değişkenlerin mesleki tükenmişliğe yol açtığı/farklılaşmaların görüldüğü sonucuna ulaşılmışken bazılarında mesleki tükenmişliğe etki etmediği/farklılaşmaya yol açmadığı sonucu ortaya konmuştur. Bulgularda görülen farklılaşmalar, araştırma yürütülen evren ve örneklem, veri toplama araçları, bölgesel farklılıklar ve verilerin tek yönlü toplanmış olması ile açıklanabilir.

Araştırmada ulaşılan diğer sonuç ise örgütsel faktörlerin mesleki tükenmişliğe etki edip etmediğine ilişkindir. Örgütsel faktörler başlığı altında; öğretmenlerin aldıkları ücret ve okul idarelerinin öğretmenlere karşı sergiledikleri tutum ve davranış faktörleridir. Araştırmalarda bu faktörlerin öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe etkileri incelenmiştir. Öğretmenlerin aldıkları ücretin az olduğuna dönük inanışın öğretmenlerde mesleki tükenmişliğe etki ettiği sonucuna ulaşılan araştırmalar olduğu gibi, ücret faktörünün öğretmenlerde görülen mesleki tükenmişlik düzeyinin belirleyicisi olmadığına dönük araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Okul idarelerinin öğretmenlere karşı tutum ve davranışlarının öğretmenlerdeki mesleki tükenmişlik düzeyine etkisine ilişkin sonuçlar

ise ulaşılan diğer sonuçlardan farklıdır. Yürütülen tüm araştırmalara okul idarelerinin öğretmenlere karşı olumsuz tutumlarının ve öğretmenleri desteklememelerinin neticesinde öğretmenlerde görülen mesleki tükenmişlik düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun aksi araştırma sonucuna rastlanmamıştır.

Öğretmenlik mesleğinin sorumlulukları, öğrencilerin geleceği ve toplumsal beklentiler düşünüldüğünde; tükenmişliğe yol açan faktörlerin tespit edilmesi ve olağan ölçüde olumsuz sonuçlarının giderilmesine dönük çalışmaların yürütülmesi önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarının çeşitlilik gösteriyor olması, araştırmaya dahil olan örneklem ve araştırmanın yürütüldüğü bölge ve/veya araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan ölçek ile açıklanabilir.

Öneriler

Yürütülen doküman analizi çalışması neticesinde, araştırmacıların veri analizi ile elde ettikleri bulgulardan ve bu bulguların karşılaştırılmalarıyla ortaya çıkan sonuçlardan hareketle araştırmacılara ve uygulayıcılara dönük olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir.

Araştırmacılara öneriler

- Kişisel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan farklı sonuçların tutarlılığını sağlamaya dönük olarak benzer araştırmalar daha büyük evren ve örneklem ile yürütülebilir ve bu araştırmalar öğretmenler ile görüşmeler de yapılmak suretiyle nitel verilerle desteklenebilir.
- Mesleki kıdeme bağlı olarak görülen farklılaşmalar dikkat çekicidir. Mesleki kıdem değişkenine bağlı olarak saptanan bu farklı sonuçlar öğretmenlerin branşları ile ilişkili olabileceği varsayımını dikkate alınarak başkaca araştırmalarda bu iki değişken arasındaki ilişki incelenebilir.
- Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerine kayda değer ölçüde kalıcı etki ettiği sonucundan hareket ile okul idarelerinin öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin daha spesifik biçimde hangi tür tutum ve davranışlardan etkilendikleri konusunda yeni araştırmalar yürütülebilir.

Uygulayıcılara öneriler

- Mesleki kıdem değişkenine bağlı görülen farklı boyutlardaki tükenmişliğe dayalı olarak, okul temelli mesleki gelişim faaliyetleri planlanmalı, uygulanmalı, desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Böylelikle araştırmalarda görülen farklı kıdem aralıklarındaki tükenmişlik düzeyleri giderilebilecek, öğretmenler arası etkileşime bağlı olarak mesleki kıdeme dayalı tükenmişlik düzeyi düşürülebilecektir.
- Öğretmenlerde mesleki tükenmişliği azaltacağı varsayımına dayalı olarak, öğretmenler lisansüstü eğitime yönlendirilmeli, desteklenmeli ve buna dönük olanaklar genişletilmelidir. Alınacak lisansüstü eğitimler sayesinde öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri, yeni bakış açıları geliştirmeleri ve yeni öğrenmelere bağlı olarak elde edilecek hazza bağlı tükenmişliğe yol açan unsurlardan uzaklaşmaları sağlanabilecektir.
- Mesleki tükenmişliğe yol açan unsurlardan birisi olarak öğretmenlerin branşlarına ilişkin yeni uygulama ve politikalar geliştirilmelidir. Öğretmenlerin eğitimini almadıkları derslerin okutulmasının önüne geçilmesi, alan değişikliklerinin kaldırılması sağlanmalıdır. Daha önce gerçekleşmiş alan değişiklikleri için ise öğretmenlere eğitimler verilmelidir. Her ne kadar eğitim alınarak branş değişiklikleri gerçekleştirilmiş olsa da alınan bu eğitimlerin özellikle özel eğitim alanında yeterli olmadığı bilinmektedir.
- Araştırmada ulaşılan başka bir sonuç ise öğretmenlerde görülen mesleki tükenmişlik ile sınıftaki öğrenci sayısına ilişkindir. Araştırmalarda farklı sonuçların elde edilmiş olması bölgeler arası sınıf mevcutlarında görülen farklılıklar ile açıklanabilir. Bu farklılaşmayı açıklayabilecek başka bir faktör ise öğretmenlerin branşlarıdır. Bazı branşlar sınıftaki öğrenci sayısında etkilenmeyecek içerik ve uygulama fırsatı taşıırken daha fazla öğrenci etkileşimi ve bire bir çalışma gerektiren derslerin öğretmenleri bu durumdan etkilenebilecektir. Buradan hareket ile sınıf mevcutlarının ideal seviyeye getirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ö. F. (2021). *Özel eğitim öğretmenlerinin iş tatmin, mesleki tükenmişlik ve iş stres düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Acun, M. (2010). *Bazı değişkenlere göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Akay, M. K. (2020). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik ve örgütsel güven algıları arasındaki ilişkinin analizi*. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde tükenmişlik, iş doyumunu ve kişilik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akkoç, İ. ve Tunç, H. (2015). Örgüt çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin araştırılması: Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü örneği. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 18(34), 1-21.
- Akman, T. (2019). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve mesleki doyumlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, S. U. (2007). *Eskişehir ili özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Akten, S. (2007). *Rehber öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (GOÜ Örneği). *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 69-96.
- Aristoteles. (2009). *Nikomakhos'a Etik*. (S. Babür, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Aslan, N. (2009). *Kars ili ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi*. Yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Atlı, F. (2019). *Öğretmenlerin öz-anlayışları ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Avcı, A. ve Çilingir, L. (2019). Platon Düşüncesinde Haz ve Yaşam. *Felsefe Dünyası Dergisi*(70), 53-80.
- Avcı, Ü. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Bilgi Toplumunda Öğretmenin Tükenmişliği: Teknoloji Kullanımı Ve Tükenmişliği Önlemeye Yönelik Alınabilecek Önlemler. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*(9), 13-26.
- Aydemir, H., Diken, İ. K., Yıkılmış, A., Aksoy, V. ve Özokçu, O. (2015). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(15), 68-86.
- Aydın, T. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin ve öğretmen özyeterlik inançlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Babaoğlu, E. (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişlik*. Doktora tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bıçak, M. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Cemaloğlu, N. ve Erdemoğlu Şahin, D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.

- Cihan, B. (2011). *Farklı illerde çalışan ilköğretim okullarında görevli beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi ve karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cinay, F. (2015). *İlkokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (3. Baskı)*. (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap.
- Cüceloğlu, D. (1997). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çatır, V. (2014). *İkili öğretim yapan ilköğretim kurumlarında görevli yöneticilerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çekiç, M. (2021). *Ortaokul matematik öğretmenlerinin hayat boyu öğrenme eğilimleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 379-406.
- Çetinkaya, B., Gülçatı, F. ve Çiftçi, Z. (2019). Çalışanların mesleki tükenmişlik, mesleki doyum ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1475-1500. doi:10.26466/opus.613614
- Çiftçi, H. D. (2015). Özel Eğitim Merkezlerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Yetkinlik ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(1), 221-241.
- Çil, F. (2016). *Bilgisayar öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Çimen, S. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik yaşantıları ve yeterlilik algıları*. Yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çolakoğlu, İ. (2014). *Ortaokullarda görev yapan müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi - Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Dalgın, M. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik ve mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Dalkılıç, O. S. (2014). *Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu - Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri (2 b.)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Deniz Kan, Ü. (2008). Bir Grup Okul Öncesi Öğretmeninde Tükenmişlik Durumunun İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 431-438.
- Dönmez, İ. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Hatay İskenderun ilçesi örneği)*. Yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi, İstanbul.
- Erdemoğlu Şahin, D. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergül, P. T. (2020). *Öğretmenlerin örgütsel sessizlik ve mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişki ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gündüz, B. (2004). *Öğretmenlerde tükenmişliğin akılcı olmayan inançlar ve mesleki bazı değişkenlere göre yordanması*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- İnceağaç, S. (2020). *Öğretmen algılarına göre mesleki tükenmişlik, liderlik tarzları ve örgüt kültürü ilişkisi*. Yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.

- Işıkhani, V. (2017). *Stres Yönetimi Tükenmişlikten Mutluluğa*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Izgar, H. (2000). *Okul yöneticilerinin tükenmişlik düzeyleri (burnout), nedenleri ve bazı etken faktörlere göre incelenmesi Orta Anadolu örneği*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kale, F. (2007). *Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki iş doyum ve tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenlere açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Karakuş, G. (2008). *Özel ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karaman, A. M. (2009). *İlköğretim ve ortaöğretim okul yöneticilerinin tükenmişlik seviyelerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*(20), 191-212.
- Kazu, İ. Y. ve Yıldırım, D. (2021). Mesleki Tükenmişlik: Etki Eden Faktörler, Belirtileri ve Sonuçları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 462-473.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(15), 170-189.
- Oruç, S. (2007). *Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 103-116.
- Özcan, D. (2019). *Okul müdürlerinin liderliği ile öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi: Ankara örneği*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özipek, A. (2006). *Ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri*. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Öztürk, M. A. ve Erdem, M. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin İş Yükü Algısı ile Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 926-958.
- Öztürk, M. A. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin iş yükü algısı ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Öztürk, Ö. (2021). Music Teachers' Burnout Levels in terms of Some Variables. *Education Quarterly Review. Primary and Secondary Education*, 4(1), 457-471.
- Polatçı, S. (2007). *Tükenmişlik sendromu ve tükenmişlik sendromuna etki eden faktörler*. Yüksek lisans tezi. gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Seferoğlu, S. S., Yıldız, H. ve Avcı Yücel, Ü. (2014). Öğretmenlerde Tükenmişlik: Tükenmişliğin Göstergeleri ve Bu Göstergelerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 348-364.
- Sürgevil Dalkılıç, O. (2014). *Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şencan, D. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Tunaboylu, M. (2015). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yüksek lisans tezi. Okan Üniversitesi, İstanbul.

- Uğur, A. (2015). *Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler ile sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin incelenmesi*. Doktora tezi. Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Uplifers. (2016, Haziran 3). *Farklı kültürler mutluluğu nasıl etkiliyor?* 2022 tarihinde [www.uplifers.com: https://www.uplifers.com/farkli-kulturler-mutlulugu-nasil-etkiliyor/](https://www.uplifers.com/farkli-kulturler-mutlulugu-nasil-etkiliyor/) adresinden alındı
- Yarış, M. (2016). *Fen ve teknoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuz, M. ve Yıkılmış, A. (2021). *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, U. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyi ile sınıf yönetimi arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz Toplu, N. (2012). *Okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri*. Yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yılmaz, A. (2007). *İlköğretim müfettişlerinin mesleki görevlerini yerine getirme durumları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Doktora tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Yılmaz, E. ve Aslan, S. (2018). *Lise öğretmenlerinde tükenmişlik, işdoymu ve algılanan sosyal destek: Bursa ili örneği*. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1861-1886.
- Yılmaz, S. E., Yazıcı, N. ve Yazıcı, H. (2014). *Öğretmen ve Yönetici Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*(24), 135-157.
- Yoğun Erçen, A. E. (2007). *Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Mersin İlinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 1-8.